



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ  
ΠΑΤΡΩΝ  
UNIVERSITY OF PATRAS

---

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ενότητα 7: Σχέση δικαίου-ηθικής-πολιτικής

Παρούσης Μιχαήλ

Τμήμα Φιλοσοφίας

---

**ΑΝΟΙΚΤΑ** ακαδημαϊκά  
μαθήματα **ΠΠ**

## Σκοποί ενότητας

1. Οι σχέσεις ηθικής-δικαίου-πολιτικής
2. Το δίκαιο ως ένα σύνολο πρακτικών

---

### 1. Δίκαιο στον Αριστοτέλη και στον Θωμά τον Ακινάτη

Ο Αριστοτέλης λέει ότι το δίκαιο πρέπει να το δούμε στην πόλη. Το ονομάζει πολιτικόν δίκαιο και το διακρίνει σε φυσικό δίκαιο και σε θετικό.

Αντίθετα ,στον Θωμά τον Ακινάτη έχουμε μία τριμερή διαίρεση του δικαίου. Και το δίκαιο αυτό είναι από τη μία μεριά θεϊκό δίκαιο , το οποίο χωρίζεται σε ένα μέρος εντελώς απροσπέλαστο από εμάς, ένα άλλο μέρος που μας γίνεται γνωστό εξ' αποκαλύψεως και το φυσικό δίκαιο που είναι το μέρος του θεϊκού δικαίου που γνωρίζουμε. Άρα, βλέπουμε στον Ακινάτη μια προσπάθεια επιστροφής σε μία έννοια του δικαίου , η οποία χωρίζει το δίκαιο σε ένα μη πολιτικό δίκαιο έξω από τα ανθρώπινα πράγματα και σε ένα θετικό ανθρώπινο δημιούργημα.

### 2. Νομικός θετικισμός

Είδαμε ότι ο Νομικός θετικισμός είναι ένα κίνημα επιστημολογικό, διότι προσπαθεί να κατανοήσει την ισχύ του δικαίου. Οι νομικές θεωρίες του δικαίου ξεκινάνε μέσα από τη νομική ορθολογικότητα. Οι σχολές του φυσικού δικαίου είναι φιλοσοφικές. Οι θεωρίες του φυσικού δικαίου συνδέονται με θεωρίες ηθικότητας. Το ενδιαφέρον στις θεωρίες φυσικού δικαίου είναι ότι συνδέονται με θεωρίες ηθικότητας. Δηλαδή, συνδέουν το δίκαιο με την ηθική και την πολιτική μέσα από την πρακτική φιλοσοφία.

- **Δίκαιο-ηθική-πολιτική**

Είναι τρεις διαφορετικές σφαίρες;

Ένα μοντέλο θετικιστικό θα έλεγε ότι είναι τρεις διαφορετικές σφαίρες που έχουν σαν κοινό σημείο την πρακτική φιλοσοφία ενώ το φυσικό δίκαιο θα τα έβαζε όλα σε μία σφαίρα. Ωστόσο, ίσως θα έπρεπε να είμαστε πιο συμβιβαστικοί. Το δίκαιο συνδέεται είτε με την ηθική είτε με την πολιτική. Επίσης, υπάρχουν καταστάσεις που η πολιτική συνδέεται είτε με την ηθική είτε με το δίκαιο.

### **3. Σύνολα πρακτικών**

Το δίκαιο, η ηθική και η πολιτική είναι σύνολα πρακτικών. Δεν μπορούμε ,δηλαδή, να τα κατανοήσουμε κάθε φορά έξω από ορισμένες θεσμικές πρακτικές. Ο κοινός σκοπός κάνει τις πρακτικές να ομαδοποιούνται.

Σκοπός στην ηθική είναι η πραγμάτωση της αυτονομίας ενώ στο δίκαιο η πραγμάτωση της αμοιβαίας ελευθερίας υπό συνθήκες ετερονομίας και της πολιτικής είναι η εξουσία. Η πολιτική ξεκινάει από τη στιγμή που κάποιος επιβάλλει τη βούλησή του σε κάποιον άλλον. Κεντρικό της ζήτημα είναι πώς οφείλει κανείς να διαχειρίζεται την εξουσία.

[Η εξουσία δεν είναι αυτοσκοπός αλλά εκφράζεται πρώτον, ως εξωτερική ασφάλεια και δεύτερον, ως εσωτερική τάξη, γιατί αφορά κοινωνικές οντότητες. Και τα δύο αυτά εκφράζονται με μία έννοια, την ειρήνη. Δηλαδή, η εξουσία δημιουργεί συνθήκες ειρηνικής συνύπαρξης και επιβίωσης. Αυτά είναι σύνολα πρακτικών, δηλαδή ενέργειες και πράξεις,. Το σύνολο πρακτικών δεν υπάρχει χωρίς διάδραση. Η διάδραση είναι θετική ή αρνητική. Στη θετική υπερισχύει ο λόγος, στην αρνητική υπερισχύει η βία.

Το δίκαιο ξεκινάει από την ιδέα ότι ο άνθρωπος είναι ένα έλλογο ον. Το πρόβλημα είναι εάν και κατά πόσο δύο δηλώσεις βουλήσεως μπορούν να ισχύουν ή όχι. Ο καθένας μας για να κάνει μια πράξη δικαίου έχει μια βούληση , η οποία για να παράγει έννομα αποτελέσματα πρέπει να δηλωθεί στον άλλον.

Στον σχηματισμό της βούλησης απευθύνεται η θετική διάδραση. Η διάδραση γενικά μας δίνει τη βάση για να συζητάμε για την διυποκειμενικότητα. Έτσι, έχουμε ένα σκοπό. Αλλά πέρα από τον

σκοπό, πρέπει να έχουμε και ένα άξονα πάνω στον οποίο θα αρθρώνεται μια θεμελιώδης εναλλακτική αντίφαση. Στο δίκαιο αυτή η αντίφαση είναι το δίκαιο και το άδικο, στην πολιτική είναι η ύπαρξη ή ανυπαρξία της εξουσιαστικής δύναμης, στην ηθική είναι η αρετή και η κακία. Η πολιτική έχει πολιτικούς και κρατικούς θεσμούς. Εδώ δεν υπάρχουν δημόσιοι θεσμοί ηθικής. Αν έχω θεσμούς, ο λόγος εκφράζεται με ένα άλλο γλωσσικό ιδίωμα. Στα σύνολα πρακτικών λοιπόν έχουμε το σκοπό, τον βασικό άξονα αντίθεσης, τους θεσμούς και την ιδιόλεκτη στρατηγική επιχειρημάτων. Αν κάτι είναι λόγος αποτελείται από επιχειρήματα που ισχύουν ή όχι. Ένας λόγος είναι ένα σύνολο ισχυουσών αποφάνσεων.

#### **4. Ρεπουμπλικανισμός**

Στον Ρεπουμπλικανισμό έχουμε την προτεραιότητα της θέσμησης επί των προσώπων. Τα πρόσωπα αυτά ανήκουν στο κοινοβούλιο και στην εκτελεστική κυβέρνηση. Ο Ρεπουμπλικανισμός βλέπει το υποκείμενο ως άνθρωπο, υπήκοο και πολίτη. Ως άνθρωπος έχει κανείς αξίωση στην ελευθερία, ως υπήκοος έχει εξάρτηση και ως πολίτης υφίσταται συνθήκες ισότητας. Το ρεπουμπλικανικό σύστημα στηρίζεται στο διαχωρισμό των εξουσιών.

## Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Παρούσης Μιχαήλ 2015. «Φιλοσοφία του Δικαίου. Σχέση δικαίου-ηθικής-πολιτικής». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1918/>

## Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».



[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

## Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης